बोध्यतएवेति भावः। क्रिया-यागादिः, कार्यतया स्वर्गकाम कृतिसाध्यतया। नचैवम् अनुपपत्तिज्ञानोत्तरकालिकबोध मादाय विधौ सिद्धसाधनं निषेधे च बाध इति वाच्यं तदन्वयित्वस्य शाब्दत्वघटितत्वादेव सिद्धसाधनादिनिरासात् अनुपपत्तिज्ञानोत्तरकालिकबोधस्यैव औपादानिकबोधत्वेन शाब्दत्वविरहात्। औपादानिकत्वञ्च प्रत्यक्षत्वादिवदनुभवत्व व्याप्योधर्मविशेषः तदवच्छिन्नं प्रति च श्रौतानुपपत्ति ज्ञानसचिवः शब्दएव पुनरनुसन्धीयमानोहेतुः। अतएवा-नुपपत्तिज्ञानसचिवः शब्दएव पञ्चमं प्रमाणमिति परसिद्धान्त इति भावः। स्वर्गकामनियोज्येति स्वर्गकामोयोविधिवाक्य-नियोज्यस्तदीयकृतिसाध्यत्वान्वयबोधप्रयोजकीभूतस्य ज्ञा-नस्य विरहादित्यर्थः। वक्ष्यमाणयुक्त्या यागे स्वर्गकामकृति साध्यत्वान्वयबोधे यागनिष्ठेष्टसाधनताज्ञानस्य हेतुत्वेन प्रथमं तद्विरहादिति भावः। प्रयोजकज्ञानविरहमेवो-पपादयति कामनाविशिष्टस्य होति ममेदं कार्यमिति याग-विशेष्यकस्वर्गकामकृतिसाध्यत्वप्रकारकमित्यर्थः बोद्धृत्वं शाब्द बोधोपयोगित्वं तच्च कारणतावच्छेदकसाधारणं तेन वक्ष्यमाणक्रमेण कामनाया अपि तादृशशाब्दबोधोप-योगित्वं सङ्गच्छते कामनाविशिष्टस्य तादृशबोधोपयोगित्वं समवायिकारणतया नियोज्यत्वं सकलप्रामाणिकसिद्धनि-योज्यव्यवहारविषयतावच्छेदकं तदिति स्वर्गकामनाविशिष्टस्य तादृशबोधोपयोगित्वमित्यर्थः।—तद्बोधोपयोगे तद्बोधोपयो-गित्वे सतीत्यर्थः। विशेष्यान्वयिनाऽन्वयिन एव विशेषणतया विशेषणस्य तदुपयोगित्वं विना विशिष्टस्य तदुपयोगित्वा सम्भवात्। न च रूपवति रस इत्यादिवत् कामना चोपल-क्षणमिति वाच्यं विशेषणत्वसम्भवे उपलक्षणत्वस्यान्याय्य-त्वादिति भावः। स चेति कामनायास्तादृशबोधोपयोगश्चे-त्यर्थः। कामनानन्तर कामनाप्रकारकज्ञानानन्तरं यः काम्यसाधनताबोधः। कामनाघटितकाम्यसाधनताबोध इति यावत् तस्मात् कार्यताबोधे सति तज्जन्यो यदि कार्यता-बोधस्तदैव स्यात् कामनायाः कारणतावच्छेदकत्वात् न हि कामनैव साक्षात् कार्यताबोधजनिकाऽसम्भवात् इत्यर्थः। अतः काम्यसाधनताज्ञानं स्वर्गकामकृतिसाध्यत्वान्वयप्रयो-जकम् इति बोधः। स्वर्गकामेति स्वर्गकामोयो नियोज्यस्तदी-यकृतिसाध्यत्वान्वयबोधप्रयोजकं ज्ञानमित्यर्थः। नन्वेवं प्रथमं वेदाद्यागे स्वर्गसाधनताज्ञाने सति तदनन्तरं तत्र स्वर्ग-वपमकृतिसाध्यताबोधो भविष्यति किं कार्यत्वरूपेण विधेर का शक्येत्यत आह नचेति क्रिया—यागादिः। साक्षादिति अव्यवहितपूर्वत्वसम्बन्धेन कार्याधिकरणीभूतक्षणनिष्ठा-त्यन्ताभावप्रतियोगितानवच्छेदकान्यथासिद्धनिरूपकधर्म्मव-त्त्वं साक्षात् साधनत्वं, तादृशधर्मावच्छिन्नजनकत्वे सति कार्यनियतपूर्ववर्त्तितावच्छेदकान्यथासिद्धनिरूपकधर्म्मव-त्त्वञ्च परम्परासाधनत्वमिति भावः। साक्षात्साधनत्वस्या-बोधने हेतुमाहाश्विति यागादेरिच्छाविशेषरूपतया, तृती-यक्षणवृत्तिध्वंसप्रतियोगित्वात् इत्यर्थः। परम्परासाधनत्व-स्याबोधने हेतुमाह परम्परेति अव्यवहितपूर्वत्वसम्बन्धेन स्वर्गविशेषाधिकरणीभूतक्षणनिष्ठात्यन्ताभावप्रतियोगितानव-च्छेदकान्यथासिद्धनिरूपकधर्मावच्छिन्नजनकत्वे सति स्वर्गविशेषनियतपूर्ववर्त्तितावच्छेदकान्यथासिद्धनिरूपकधर्म-वत्त्वरूपपरम्परासाधनत्वघटकस्यानुपस्थितेरित्यर्थः। नचा-पूर्वघटितविशिष्टपरम्परासाधनत्वस्यैव विध्यर्थतया तत एव विशिष्टोपस्थितिसम्भवात् किमपूर्वस्य पृथगुपस्थित्या इति वाच्यं परम्परासाधनत्वान्वयबोधे परम्पराघटक फलपर्यन्तस्थायिव्यापारोपधायकत्वस्यान्वयप्रयोजकरूपत्वेन योग्यतात्वात् प्रथमन्तज्ज्ञानं विना तदन्वयबोधासम्भवा-दिति भावः। नन्वेतदुभयविलक्षणमेव साधनत्वं बोध यिष्यतीत्यत आह तृतीयेति अन्यथा-तृतीयप्रकारत्वे। साधनत्वसम्भवादिति अपूर्वं विनापि यागस्य स्वर्गसाधनत्व सम्भवादिति भावः। कल्प्यमिति तव नयेऽप्यपूर्वकल्पना न स्यादित्यर्थः आशुविनाशिनो यागस्य कालान्तरभाविस्वर्ग साधनत्वान्यथानुपपत्त्यैव त्वयाप्यऽपूर्वकल्पनादिति भावः। ननूवं प्रथमं परम्परासाधनत्वरूपेण परम्परासाधन-त्वानुयासम्भवेऽपि सामान्यतः स्वर्गसाधनत्वरूपेणान्वयः स्यादित्यतआह इष्टसाधनताविधिपक्ष इति। सामा-न्यत इष्टसाधनत्वस्य विध्यर्थत्वपक्षे इत्यर्थः। अनुपपत्तेः साक्षात्परम्परौदासीन्येन फलसाधनत्वान्वयेऽपि फलप-र्यन्तस्थायित्वतादृशव्यापारोपधायकत्वान्यतरत्वस्य योग्य तात्वेन तज्ज्ञानं विना सामान्यतोऽपि साधनत्वान्वया सम्भवात् इति भावः। अत्रैवानुपदं ननु सजातीय इति न च साक्षात् परम्परासाधनत्वोभयसाधारणं स्वर्गसाध-नत्वमनुगतमेव दुर्वचमिति वाच्यं स्वर्गत्वावच्छिन्नवि-जातीयस्वर्गनियतपूर्ववर्त्तितावच्छेदकान्यथासिद्धनिरूपक धर्म्मवत्त्वस्यैव तत्त्वात्। नचैवमव्यवधानस्याप्रवेशात् स्वतो-व्यापारतो वा स्वर्गाव्यवहितपूर्वक्षणमसतोऽपि नियत पूर्वकारणत्वापत्तिरिति वाच्यं अन्यथासिद्धनिरूपकत्व विशेषणेनैव तद्वारणात् विजातीयस्वर्गनियतपूर्ववर्त्तिता